

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Gruodžio skaitymai

2014-01-31

ŽURNALAS: LITERATŪRA IR MENAS

TEMA: Literatūra

AUTORIUS: Andrius Jakučiūnas

DATA: 2014-01

Štai ir baigėsi metai, per kuriuos mano pasitikėjimas kultūrspaude iš „trapaus“ virto „krišškai mažu“, – drąsiai galėčiau jį vadinti nepasitikėjimu. Tai liūdina, nes aną sausį vis dar atrodė, kad imuosi prasmingo, liūdną situaciją (kuri, – taip rodėsi, – niekam negali patikti) keisti padėsiančio darbo, o nūn jau kaip ir akivaizdu, jog visa liks tvyroti toje pačioje apgailėtinoje būklėje.

Nesupraskite manęs neteisingai: aš nebuvo toks naivus, kad leisčiau sau puoselėti viltis, neva mano rūpestis kažkaip apvers visą sistemą aukštyn kojom, o betgi net po penkių ar šešių darbo vienam kultūrlaikraštį metų vis dar maniausi, kad ji, nors ir labai vangiai, pajėgia mokytis iš savo klaidų ir evoliucionuoti; tuotarp dabar jau atrodo, kad spaudos pajėgos yra sutelktos vien tam, kad būtų išsaugoti tie patys turinio formavimo principai ir proporcijų santykiai, – kuklios būtinybės ir (taip pat būtini) pasilankstymai, kurių užtenka, kad leidinys atrodytų panašus į leidinį, ir dar vieneriems metams gautų finansinę valstybės paramą. (Iš pradžių atrodė, kad sustabarėjusią sistemą šiek tiek bando judinti bene jauniausią bendradarbių ratą turintis savaitraštis „Šiaurės Atėnai“, bet dabar, – jau iš perspektyvos, – galima teigti, jog šį apgaulingą įspūdį sukūrė naujų vizualinių formų paieškos – anų metų pradžioj pasikeitė popierinio laikraščio dizainas, o pastaruoju metu – ir interneto svetainė.) Kitaip kalbant, sistema yra išmokusi ir pasiruošusi taip pat ir ateityje „stovėti vietoje“ – ir, tiesą sakant, aš neturiu nuovokos, kokia jėga galėtų ją suardyti, arba, – *audiatur et altera pars*, – būtų surasta įtikinamų argumentų, kodėl ji yra (ir turi būti) kaip tik tokia.

Juk labai gali būti, jog aš dar daug ko nesuprantu?

Vis dėlto mano kovingą nuotaiką gerokai prablaškė supratimas, kad kaltinant sistemą nereikėtų persistengti, nes, kaip ėmė rodytis, didžiausia jos problema esti ne mąstymo stagnacija ir net ne pinigų stygius, patiriamas tai aštriau, tai švelniau (bet niekada neatlėgstantis), – o tai, kad kultūrlaikraščiai, galima sakyti, neturi adresato. Tiksliau, adresatas aiškus – kultūros žmogus ir (daugiau hipotetinis) kultūros mėgėjas, bet – kas iš to? Dauguma tų puikių žmonių, net jei jie sau kartais leidžia įsigyti kokį kultūrinį

savaistraštį ar mėnraštį, o prireikus – ir stoja už juos į kovą fondų koridoriuose bei ministerijų kabinetų skersvėjuose, kultūrinę spaudą skaito itin vangiai – ji egzistuoja veikiau kaip ženklelis ar vėliavėlė, kurią reikia turėti ir, prispyrus reikalui, už ją pastovėti, bet – nieko daugiau. Aišku, negali sakyti – jie mielai pavarto visokias literatūros apžvalgas, kuriose yra tikimybė pamatyti minimą geruoju savo pavardę, bet kolegės ar kolegės rašinio (čia turiu galvoj tiek meninius, tiek poleminius tekstus) yra neregėję daugybę metų – ir, man regis, toks liaudies abejingumas kultūros kasdienybei bei jos ruporams yra viena svarbiausių priežasčių, kodėl kultūrinė spauda „negerėja“ – netampa gyvastinga, aktualia ir telkiančia. „Kad ir koks puikus, darbui atsidavęs būtų redakcijos kolektyvas, jis negali veikti tuščiom apsuksom – turi būti kas nors, kam to darbo reikia, kas jį vertina ir kas, jei reikia, – o dabar reikėtų nuolat, – jį traukia per dantį“, – pasipiktinęs rašiau „Rugpjūčio skaitymuose“ („Literatūra ir menas“, Nr. 35)

Taip pat, bėgant savaitėms ir mėnesiams, vis teisingesnis rodėsi įtarimas, kurį išsakiau „Spalio skaitymuose“, o būtent, kad „kokybiškos literatūros galimybę kultūrinėje spaudoje psichologiškai mes, kultūrininkai, jau seniai esame palaidoję – metaforiškai kalbant, kartelė jau kadais yra nulaužta, todėl net klaikiausią niekdarystę nūnai priimame kaip visiškai normalų, nuo kultūrinės spaudos galbūt net neatsiejamą dalyką, kuris niekam netrukdo.“ Ir dabar sutikčiau su, rodos, tuose pačiuose „Spalio skaitymuose“ išreikšta mintimi, jog šitoks įsivaizdavimas yra viena didžiausių mūsų literatūros (ir net kultūros apskritai) problemų – būdami lojalūs arba tiesiog abejingi viskam, kas menka, silpna, apgailėtina, mes, galbūt patys to nesuvokdami, legitimuojame grafomaniją ir netgi padedame jai virsti kanonu, taigi norėčiau darsyk pakartoti ir aname tekste užduotą klausimą: kokių pasekmių tai gali turėti jaunam kūrėjui, patikėjusiam (na, tarkim), jog tai, kas publikuojama *litmenyje* ir *šatėnuose*, ir yra šiuolaikinė lietuvių literatūra?

Šiai apžvalgai buvau suplanavęs pasiūlyti ir statistikos (kas publikavo daugiausia tekstų, kokiuose laikraščiuose ir t. t.), bet nesusėėjau – tikiu, artimiausiu metu vis tiek rasiu būdų savo kuklius tyrimus pristatyti, nors, – galiu iškart pasakyti, – nieko, ko ir taip nebūtume žinoję, jie neatskleis, o bendra padėtis, skirtingai nei žvelgiant pamėnesiui, atrodo netgi kiek viltingesnė...

Vis dėlto padėtis nėra guodžianti, ir gruodžio mėnesio publikacijos, – o tarp jų būta įkvepiančiai siaubingų tekstų, kurių nemokšišku, šiek tiek peržengdamas padorumo ir etikos ribas, netgi siūlyčiau pasimėgauti, – tai tik patvirtino; jos aiškiai parodė, kad svarbiausias laikraščių ir žurnalų tikslas – vaizdu arba tekstu užpildyti puslapius, o koks tai tekstas ar vaizdas – jau ne taip svarbu. Tiesa, nenoriu perspausti – poezijai gruodis buvo gal netgi geresnis nei vidutiniškas mėnuo; prie to prisidėjo antrąją publikaciją šiais metais mums siūlantis Tomas Venclova („Metai“, Nr. 12), Donatas Petrošius („Rubrika „Vienas eilėraštis“, Literatūra ir menas“, Nr. 46), Ilzė Butkutė („Nemunas“, Nr. 43, „Šiaurės Atėnai“, Nr. 48), Viktoras Rudžianskas („Nemunas“, Nr. 43) ir kiti jų kolegės, tikėtina, nusprendę nepražiopsoti galimybės patekti į naują Poezijos pavasario almanachą.

Gintaro Žilio nuotrauka

Bet štai prozos publikacijos šį mėnesį buvo daugiau negu silpnos, kai kurie autoriai

demonstravo įspūdingą, tiesiog iš koto verčiantį nemokšišumą, kuris, – čia dera prisiminti Jono Steikūno atvejį, – netgi sugebėjo pasiekti „kokybę“ iš kito galo, ir naujamečiame *litmenyje* driokstelėjo kaip tikra „petarda“; net narsiausiems grafomanijos aukštumų užkariautojams – Algimantui Lyvai, Laimonui Iniui, Jonui Jakštui ir t. t. iki gūdžios užliteratūrės, kurioje vienišas levituoja Kęstutis Česnaitis („Literatūra ir menas“, Nr. 45) – dar galelis kelio. Novelė „Demiurgo šešėlis“ tai ne šiaip sau grafomanija, – tai jau jos tobulybė, tam tikras etalonas, aiškiai parodantis, kur mes esame ir kur einame su visa savo kultūra ir niekdarystės gailėjimu, – ar tik ne į tą, kryptingai angažuatą vietovardį dėvinčią vietovę Peru?

Kažkada buvęs žymus fotografas realistas Stasys Kuosakovskis, jausdamas silpstantį savo kūną, ryžtasi „analogų neturinčiam“ eksperimentui – „jis iššauks savo dvasią ir lieps jai atnaujinti kūno ląsteles“. Stebuklingajai tyrei prireikia tinkamos konsistencijos šlapimo (protagonistas prisižiūri, ką valgyti), žmonai nurodyta gauti gaidžio kraujo, ožio ragu, balandžių išmatų; buvęs fotografas nusprendžia įpilti į košelę ir ryškalu, o galiausiai į komponentų sąrašą įtraukiama ir septyniolikos nuo meningito mirusio prosenelio kaukolės mikstūra (tam tenka eiti plėšti kapo)... Kuo visa tai baigiasi, sužinosite atsivertę žurnalą, – galiu tik atskleisti, jog Kuosakovskio ląstelės neatjaunėja, bet...

Prie paslaptingo Česnaičio opuso glaudžiasi (ir lyg mėgina gražinti padėtį) Romo Daugirdo publikacija – beje, man pasirodžiusi ne tiek įdomi kaip mėnraštyje „Metai“ (Nr. 5–6) publikuoti vizualumu ir sodria, nelyginant išdžiūvusių dažų tekstūra žavėje „Poesizmai“. Šiuose tekstuose viso to nėra, jie neilgi ir, – kaip Daugirdui, – labai nuosaikūs. Kiekvienas diptikas, kaip ir galima tikėtis pagal žanro apibrėžtį, yra sudarytas iš dviejų (sąlygiškai) savarankiškų tekstų, todėl prasmės tenka ieškoti siejant, gretinant – arba, atvirkščiai, priešinant, – abi kiekvieno diptiko „detales“. Tiksliau, *tektų* ieškoti, jei tie tekstai nebūtų pernelyg vienaplaniai, dirbtinai vaizdingai ir šiek tiek pedagogiškai konstatuojantys banalias kasdienybės metaforas („praeidamas skaistyklą / volo ir lygybės / gali save pratęsti / iki pragaro“, – eilėraštis „lygybė“), arba netikėtai reikšmingiau susidėsčiusių žodžių faktus: „jos žiūri pro langą / ir registruoja blusas“, – eilėraštis „inercija“.

„Šiaurės Atėnų“ (Nr. 46) poezijos skiltis padalyta trimis poetams – Dominykui Norkūnui, Viktorijai Rimaitei, Nidai Timinskaitei. Apie visus tris nelabai turiu ką gero pasakyti – pavyzdžiui, Dominykas Norkūnas (jį esu minėjęs „Lapkričio skaitymuose“, Nr. 47) pastaruoju metu apsėstas kažkokių ezoteriškų vaizdinių; daugiaaukštės metaforos ir bereikšmis vaizdingumas klampina, prasmės nėra: „seisminėm vibracijom / dūzgia / gelžbetony sustingdytų / patirčių / mikroscheminės sankaupos“ („Iš nežemiškumo manifestacijų“, II) ir t. t., ir t. t. Nuoširdžiai linkėčiau Dominykui truputį atvėsti ir pažiūrėti į tuos tekstus šviesia galva, – esu tikras, tai padės. Viktorijos Rimaitės čia publikuojami vos keli neilgi eilėraščiai, bet jų pakanka matyti, jog autorė neturi jokios individualios raiškos, nieko, kas jos tekstus išskirtų iš daugybės kitų indiferentiškų literatūros erdvėje klajojančių tekstų – tai daugiau ne eilėraščiai, bet oras, kuriuo kvėpuojame, visos mūsų mintys. Tai svarbu, bet kritikai už tai nepaglosto (nors, sakykim, partneris gal ir labiau myli). Beje, turite puikią progą palyginti Rimaitės tekstus su laikraščio puslapio kaimynės Nidos Timinskaitės eilėraščiais. Ar labai daug matyti skirtumų?

Kažkokį panašų klausimą drįsau sau užduoti, šiame savaitraštyje ir vėl radęs Kęstučio

Navako opusą apie savo santykius su dar viena moterimi („Lilit“) – bent aš, pradėjęs skaityti tekstą, pagalvoju, kad jį jau esu skaitęs. Kaip vėliau paaiškėjo, skaitęs nebuvau – tiesiog Kęstučio lorelei, monikų, aušrų ir kt. pripildyta sąmonė atsisakė šį tekstą laikyti nauju, – labai tikėtina, kad ir kitiems skaitytojams atrodys panašiai. kažko daugiau šičia ir negalėčiau pridurti: gerai parašyta, navakiškai subtiliai, patiks visiems, kas mėgsta „pletkus“. N. B. Ne tik gyvenime, bet ir skaitant šį tekstą reikia dėti pastangas tikėti, kad autorius – žavingas šaunuolis, antraip gali pasimatyti dalykų, niūresnių akiai...

„Nemune“ (Nr. 42) – didelis Gintauto Dabrišiaus poezijos pluoštas; tai bene pirmoji šio mėnesio poezijos publikacija, kuria mėgautis nereikia papildomų argumentų ir kuri, ypač pažįstantiems ir vertinantems Gintauto pasaulio matymo būdą, naiviai nepatiklų kalbos suktumą, pasirodys gana miela, juoba kad poeto žvilgsnis į paprastus dalykus metai iš metų, regis, vis aštrėja: „Kaip laiką suprast – / Diena lyg rutuliukas // Ir visa kita / Padaryta iš rutuliukų – / Tik smulkiau.“ Nors man gal tik taip atrodo, aplinkybėms simboliškai sutapus: kaip čia nepridursi, jog mano *oldskūlinio* telefono ekrane – gal prieš kokius 8 metus fotografuoti sūnaus prie jūros nulipdyti smėlio rutuliukai. O ir pas kaimyną bute nuolat kažkas raičiojasi... Spintos ratukai? Ar vis dėlto – *visa kita*?

Būtų apie ką pasvarstyti, bet štai skaitant Nijolės Kepenienės kūrinį „Kompotas liūtams“ teko vėl prisiminti Kęstučio Česnaičio liguistą ir makabrišką kūrybingumą – šio autoriaus kūrinys senis Kuosakovskis būdų atnaujinti savo susidėvėjusias ląsteles ieškojo magijoje, o Kepenienės rašinyje pasakotojos močiutė ir senis Antanavičius, kuri gerokai jaunesnė partnerė Liudvika palieka, nes ir sulaukęs devyniasdešimties jis nesiruošia mirti, jauninasi savais būdais – močiutei prisireikia „tarybinio“ kompoto su plaukiojančiomis razinomis, o Antanavičiui, kad šis atsikovotų Liudviką, ji pataria sučiupti liūtą. Skaitydamas pirmuosius sakinius, atvirai kalbant, jaučiausi įkliuvęs (nes atrodė, kad „stebuklinės novelės“ žanras neturi perspektyvų), bet dabar turiu pripažinti, jog ši šmaikšti alegorija yra visai paskaitoma, nors šiek tiek prievartinis žaismingumas (o žaismingumas čia būtinas, nes be jo šitas tekstas būtų tiesiog nesąmonė kaip Česnaičio opusas) šiek tiek trukdo įsijausti į įvykių, galiausiai sukeičiančių, taip pasakykim, priekį su galu, srūtį.

Prūsiškojo pasaulio vidine rekonstrukcija nuolat užsiėmusio Mindaugo Milašiaus-Montės „paklodė“ „As Druwė“ (*prūs.* Aš tikiu) savaitraštyje „Literatūra ir menas“ (Nr.46) perkelia mus į istorijai nei geografijai nebepavaldu (nors egzistavusį laike ir erdvėje) visai kitokio intensyvumo pasaulį: „čia ošė Sarmatijos vandenynas – / klausėmės vėtraujančių Skagerako / bei Kategato pietuos, iš ten / viesulavo Ožinis.“ Poeto praktikuojama savotiška minties ir būties archeologija duoda, pasakyčiau, puikių vaisių, – net ir paburbėdamas dėl didžiulės apimties, turėjau pripažinti, kad nieko iš to teksto net ir norėdamas neišmesti, – ir „sta ast perarwiskai arwi“ (*prūs.* Tai yra iš tikro tikra).

Tačiau ir kuršėniško Petro Rakštiko žvilgsnio, – nors jis aprašinėja tik tai, ką regi, – o regi provincijos miestelio neįmantrius vyksmus, – užtenka, kad prieš mūsų akis atsiskleistų gražūs ir gal netgi savotiškai didūs dalykai; bet šitai sakydamas nepasakysiu nieko naujo – neužtenka pasakyt, kad Petras Rakštikas yra trumpų tekstų meistras; reikia teigti, jog jis, – drauge su kokia Kisarauskaite, kuri suteikė šiek tiek

kitą dimensiją niekdarių pamėgtam noveletės „žanrai“ (nors tai joks pretekstas juos lyginti, – tai nepanašūs autoriai), yra vienas svarbiausių lietuvių ypač trumpos prozos autorių, gan sėkmingai išbalansuojančių tarp tokiems tekstams paprastai būdingų ydų, iš kurių man nepakenčiamiausia – paribių žanrų kūrėjų labai mėgstamas šmaikštus filosofiskumas.

Savaitraštis „Šiaurės Atėnai“ (Nr. 47) visus literatūros plotus užleido Juliui Kelerui – čia ne tik didelė jo publikacija, bet dar ir vienas eilėraštis antrajame puslapyje – „logopedo konsultacija“, kuriame bene esama ir politinės potekstės („mielas mūsų vladimirai iljičiau (...) / (...) visi matrosai / miegos, tebešvėsdami amžiną pergalės / dieną po nuodėmingai iškerojusiu putinu“). Tai privertė ir publikaciją perskaityti kiek atidžiau nei ankstesniausias, kurios, tiesą pasakius, buvo gana vienodos (ar netgi, – su tam tikrom išlygom, – vienodai blankios). Šiaip ar taip, reikia pripažinti, jog autoriaus skandinimasis prisiminimuose ar meilės pliurpalai buvo jau kiek įsipykę, todėl viltingai suklusti verčia bet koks nuokrypis nuo tiesiosios „vaikystė–moters kūnas“. Kita vertus, teigti, kad čia matome kitoki Kelerą, būtų neatsakinga – kaip visad daug žodžių, sentimentų, banalokų įvaizdžių. O to „dešimtuko“, į kuri, anot vieno posakio, reikia pataikyti – neregėti.

Literatūrinio požiūriu kur kas įdomesnis yra savaitraštis „Nemunas“ (Nr. 43) – tik, žinoma, ne prozos skiltis, kurią negailestingosios moiros išverpė Irnai Labokei. Kūrinėliai „Dūdelė“ ir „Ghi“ pasakoja apie moteriškos lyties subjekto santykius su kažkokiu Florestanu – pirmajame autorė / protagonistė kaunasi su šiojo fleitos birbinimu, kitame pasakojama, kaip ji stengėsi vietoj paprasto, kancerogenų ir riebalų turinčio sviesto išsiūlyti Florestanui ghi. Tai skurdūs ir nykūs (ne vien turiniu, bet ir stilium) kūriniai, kuriems tikrai neverta gaišti laiko, nors iki literatūrinės bejėgystės deimanto, – Kęstučio Česnaičio kūrinio, kuriuo pasipuošė „Literatūra ir menas“, – šiai autorei vis dėlto toloka. Jei autorė kada atitrauktų akis nuo dujinės viryklės (ar kokio nuosavo Florestano) ir pamatytų, koks įvairus yra pasaulis, žiūrėk, dar kas nors ir pavyktų...

Ilzės Butkutės, netrukus išleisiančios naują poezijos knygą, eilėraščiai yra lyriški ir sklandūs, negana to (o tai nūdieną nėra taip dažna) – sklandžiai rimuoti. Tas sklandumas, baisu pasakyt, netgi šiek tiek užliūliuoja, apsvaigina – gal todėl norisi pamiršti, kad ankstyvesnėje jaunystėje autorė vis panuolaidžiaudavo rimui ir ritmui, o ir vieną kitą praspūdusią banalybę, – jų, deja, yra ir dabar, – norisi laikyti kažkuo jautriu ir subtiliu. Patiko „Delčios bučiny“, „Kompanionas“, o štai „Du klausimai apie vakar dingusį eilėrašį“ man pasirodė nuobodokas. Bet gal čia vis dėl to, kad mano santykis su katėmis yra pasyviai komplikuoatas?

Ilzei kompaniją šiame numeryje palaiko savaitraščio vyriausiasis redaktorius poetas Viktoras Rudžianskas. Publikacijos kai kuriuos niuansus įmanoma apibūdinti paties poeto žodžiais: „melodija iš rytų – adatėle – / skaidru, / nieko pasakyto, nieko nutylėto“, – ar net „rūkau *stepių vilką* *hesės* veidrodžių kambaryje / bandau išsižiūrėti // į praeitį ir ateitį“. Vangiai, tarytum iš tam tikros pareigos, o gal ilgai neužmiegant besiklostanti kiekvieno teksto situacija lemia, jog ir juose užkoduota informacija vėluoja – Rudžiansko kelios eilutės visai netikėtai (ir nemotyvuotai) ataidėjo galvoje kitą savaitę, atsivertus Jono Kiriliausko prozos kūrinį „Literatūroje ir mene“ (Nr. 47): „atžygiuoja / karingų žiurkių / pulkai“ („Graikinio riešuto viduje“).

Gintaro Žilio nuotrauka

Aišku, apsakyme „Pieva” jokių žiurkių Kiriliauskas neaprašinėja – nuobodokame, bet išsaugančiame netikėto ėjimo pabaigoje principą kūrinyje, kaip ir buvo galima tikėtis, apgiedama „paprasto žmogaus” kasdienybė. Tekstas kuriamas kaip pensininko monologas – protagonistas piktinasi kaimyno Antano sovietine praeitimi ir piktdžiugiškai kartoja neparduosiąs jam žemės. Iš kelių tame monologe minimų faktų susidėlioja gana spalvingas ir jau iš ankstesnių apsakymų neblogai pažįstamas sovietinės kolūkio gyvenvietės vaizdas, bėda tik, kad jis tapomas labai jau neišradingais, primityviais, skurdaus žodyno sakiniiais. Na, ir atomazga – nors tikrai netikėta, bet itin dirbtina: paaiškėja, kad Antanas, kurį dėl sovietinės praeities herojus taip smerkia – tai joks ne kaimynas (arba – ne tik kaimynas), bet pasakotojo katinas: „Sekretoriau, kis, kis, kis, atiek senas komuniste, įpilsiu tau lėkštę pieno, tu jos nusipelnei, tu juk ne mano kaimynas, tu mano vienintelis artimas troboj, su katruo nugaras surėmę miegam...” Turbūt nenuostabu, kad nuotraukoje virš savo publikacijos Šiaulių rajono politinis veikėjas pozuoja su LSDP ženkleliu atlape...

„Šiaurės Atėnus” (Nr. 48) pradeda Saros Poisson eseistika – kažin kuo išskirtiniu (bent pačios autorės kontekste) nepasižymintis tekstas, kaip ir skaitant Navako moterų katalogus, persekioja jausmas, jog visa tai – jau skaityta; tačiau dar viena šios autorės publikacija turbūt reiškia, – tiesa, kol nesu tiksliai suskaičiavęs visų publikacijų, to negaliu teigti, – kad ji bus viena iš daugiausia publikacijų 2013-aisiais turėjusių autorių. Tiesa, nežinau, ar tai – labai didelis pasiekimas...

Kitados publikuotas Kristinos Tamulevičiūtės prozos tekstas apie gyvenimą Bosnijoje man pasirodė visai įdomus, o štai poezija („Laiškas vyrui”) – naivoka. Vis dėlto tam tikras tekstų infantilumas leidžia deramai rimtai priimti autorės siūlomą mitologišką pasaulio struktūrą, kasdienybės audinį, kur daug kas tabuizuota, paremta senolių išmintimi (čia įkyriai į paviršių išsiveržia, ką jau žinome apie autore, būtent, kad ji gyvena musulmoniškoj Bosnijoje), atpažinti pasakiškus motyvus: auksinis raktelis, devyni apklotai ir t. t.

Savaitraštyje publikuojamas dar pluoštas Ilzės Butkutės eilėraščių – tai tekstai, panašūs į tuos, kurie neseniai buvo publikuoti „Nemune” (Nr. 43), todėl ir išpūdis yra labai panašus, – tik tiek, kad kai kurie sąskambiai man gana stipriai priminė Radausko eiles.

Tiesiog neįtikėtina, bet faktas – „Nemune” aptinkame šio mėnesio „Literatūros ir meno” žvaigždės Kęstučio Česnaičio rašinį „Balsas”, gal ir pralaimintį apsakymui „Demiurgo šešėlis” („Literatūra ir menas”, Nr. 45) keistumo ir liguistumo varžybose, tačiau vis tiek gūdų ir beprotišką. Aktoriaus žodžius scenoje sau pritaikiusi teatro kostiumininkė netrukus su juo sugula medžio paunksmėje – kaip vėliau paaiškėja, Černobylio sprogimo dieną (dėl to jų vaikai vėliau gims neįgalūs). Visą likusį apsakymą užima herojų pašnekesys „po daugelio metų” – aktoriaus neapleidžia mintis, kad žodžiai, kuriuos moteris suprato savaip ir juos pritaikė sau, buvo šėtono; moteris tai neigia. Bet paaiškėja detalių: prie medžio, po kuriuo jie nesuvaldė geismų, juos, pasirodo, nukreipė OM kartojantis žmogelis, kuris, prabėgdamas pro šalį, dar atkišo jiems panosėn „parkerį su skale” (beje, nežinau, kas tas yr – būtų logiška, jei čia būtų

kas velniška, susiję su kviečiamom dvasiom).

Mėnraštis „Metai“ (Nr. 12) pilnas keistos prozos. Labai jau seniai skaičiau ką nors Renatos Šerelytės, todėl tekstą išgyvenau intensyviai – ištrauka iš jos būsimo romano „Kokono baladės“ iškėlė akyse Šimonių bažnytkaimio alaus barą, kuriame maukiantys zombiai nuvirsti traukia į artimiausios sodybos kiemą, vaizdą. Nesyk tą miestelį esu apgiedojęs straipsniuose – ten apokalipsė yra ne būsianti ar galima, bet jau įvykusi; Renata tai žino, – ji yra kilusi iš Šimonių, galbūt todėl (nors, aišku, ne tik todėl) jos tekstuose apokalipsė irgi atrodo įvykusi – klaičius buities vaizdai, degeneratai herojai, šnekantys, beje, pernelyg literatūriškos kalbos fragmentais, kuriuos sunku suprasti. Pirmojo epizodo („Baladė apie arkliaveidę mergelę“) herojė – arkliaveidė mergaitė, išnaudojama kažkokio pono, kuriam buvo perleista ją (taip pat?) tvirkinusio patėvio Anastazo; aprašomas žurnalisto vizitas. (Nedrįsau patikėti savo įtarimais – ar tik ne baisiųjų pedofilų klanu purvini darbeliai čia apgiedami?) Antrasis tekstas („Baladė apie kentaurą“) pasakoja apie respektabilią vadovę, kaip vėliau paaiškėja, trokštančią atsisakyti išūnio, kuri priglaudė, – o juk ir priglaudė tik todėl, kad pademonstruotų savo jautrumą bei gailestingumą, – nežinodama, kad berniukas netrukus susirgs klastinga liga... Skaitant šiuos tekstus, nenyksta jausmas autorę dėjus visas pastangas sušlykštinti ir pažeminti herojus, pavaizduojant juos kuo menkesnius ir bjauresnius (pačiu geriausiu atveju, įtartinais ekscentriškais, – tokius kaip peršviečiamus batus apsiavęs agentas vaizdelyje „Baladė apie kentaurą“). Painu, pretenzinga, perspausta – manęs neįtikino.

Ne mažiau įtartini, – o gal net ir įtartinesni, – man pasirodė ir Almio Grybausko trys apsakymai, nors nei pretenzingumo, nei dirbtinybės (jau nekalbant apie norą kažką pažeminti) čia nefiksavau. Trūkumų orkestre pirmaisiais smuikais griežia šabloniškumas, schematizmas, inertiškumas, o autorius visai nuoširdžiai dirguoja mediniams dialogams (kurių čia, tiesa, nelabai daug). Siužetus gal ir galima būtų laikyti šiek tiek netikėtais, tačiau tai neatsveria nemalonios nuostabos aptikus, jog autorius iš anksto yra pasmerkęs save tam tikrai įvykių ir jiems apsakyti vartojamų įvaizdžių sekai, kurią galima numanyti iš anksto, vos pradėjus skaityti tekstą. Sakykim, apsakyme „Švento Brunono stebuklas“, kurio stuburą sudaro protagonisto ir kažkokio Petro Efraimo draugystė, sapne šmėstelėjęs dvasingas, banalokas kelionės, išėjimo motyvas – karuselė, lydint muzikai išgabenanti žmones kažkur į tolimas, aiškiai duoda suprast, kad protagonistas pabaigoje seks įkandin Petro (šis žūva leidęsis nuo stogo savadarbiu aparatu). Taip ir atsitinka (tai, kad jam, regis, nepavyksta, neturi didelės reikšmės).

Šiek tiek įdomesnis pasirodė apsakymas „Rašymo kursas“, kuriame pasakojama apie charizmatišką, *kitokį* dėstytoją, sugebėjusį atskleisti protagonistui keletą svarbių dalykų, – tarp jų ir tai, kad svarbiausia yra pokalbiai su mirusiais, esą tik juose galima išgirsti tai, ko paprastai niekur kitur neišgirsi. Po daugelio metų Antanas, drauge su juo lankęs kursus, papasakoja būdamas komoje sutikęs tą charizmatiškąją dėstytoją ir jis jam sakęs...

Labai norėčiau rasti bent vieną, o geriausia – net keletą priežasčių, kodėl vertėtų šiuos apsakymus perskaityti, bet vis dėlto, matyt, teks pripažinti, kad jie „gana įdomūs“ nebent šio savaitraščio, nustebinusio dar ir labai nerangia, statiška Guido Michellini drama, kurios, totaliai neperrašęs, turbūt nepastatytų joks režisierius, situacijoje. Vis

dėlto minėtoje dramoje gausu informacijos apie Kristijoną Donelaitį ir ano meto kontekstą, todėl net ir suvokiant, kad tai nėra stipri literatūra, ją paskaityti iš principo verta, ypač kokiems moksleiviams (tiesa, tai pavojinga, nes šie galėtų susidaryti klaidingą įspūdį, neva ta drama nepriekaištinga kaip literatūros kūrinys) o štai Grybausko vertėtų palaukti geresnių kūrinių...

Šalia šios keistos prozos ir dar keistesnės dramaturgijos viltingai suskamba lengva, – bet, tiesą sakant, ne tokia paprasta, kaip iš pradžių norisi manyti, – Nijolės Daujotytės poezija: „ir nėra čia / jokios prasmės / nei ironijos / gražu ir tiek.“ Žinoma, autorė čia maivosi, nes prasmės yra – kaip jos nebus, nes juk nors nuo sukimosi ir „trūkinėja / meilės / voratinkliai / ir nervų / siūlai“, vis tiek „esi / to sukučio / ašis“. Lakoniški tekstai tarnauja ir kaip atsvara masyviems, sunkiasvoriams (nors jie ne tiek išsišakoję aliuzijose kaip publikuotieji sausio mėnesį) Tomo Venclovos tekstams, kurių taip pat rasime šiame mėnraštyje.

Tai būtų jau kaip ir visa gruodžio literatūra, bet skaitytojai turbūt pastebėjo, kad aną mėnesį metodiškai praleidau mėnraštį „Metai“, – pritrūko vietos. Taigi pabandysiu (bent probėgšmais) grąžinti skolą. Visų pirma reikia paminėt, jog 11-ajame numeryje publikuojami keli Marcelijaus Martinaičio eilėraščiai, kurie buvo surinkti jau po autoriaus mirties, – manau, ne vienas, juos perskaitęs, bus šiek tiek nusivylęs.

Apie ištraukas iš romanų kalbėti yra nelengva, todėl negaliu tvirtinti, jog mano įspūdis apie Rasos Aškintytės romano ištrauką „Žmogus, kuriam nieko nereikėjo“ yra pagrįstas (pagrįstai geras). Iš pirmo žvilgsnio pasakojimą sudaro galybė mažų gyvenimiškų istorijų – vyriškos lyties protagonistas pasakoja apie mamą, draugus, dalijasi patirtim, kaip *kabino* paneles ir t. t. Tik išsiskaitęs supranti, kad tos istorijėlės turi šioki toki karkasą – tai bendravimas su Silvija, užsimezgantis sėdint lėktuve ir tęsiamas svečio miesto gatvėse. Kadangi skaičiau šį rusvą „Metų“ numerį iškart po to, kai nusviedžiau į kampą gruodžio žaliąjį – su Šerelytės, Grybausko ir Michelini kūriniais, – Aškintytės istorijėlės mane, kaip skaitytoją, beveik tenkino, nors šuoliavimas nuo istorijėlės prie istorijėlės, o ypač rutininis sugrįžimas į lėktuvo kėdę, kur herojus vis svarsto, kaip tą Silviją toliau *kabinti*, truputėlį vargina, – ir šiaip nėra lengva skaityti autorius, kuriems visas pasaulis tėra partnerio *kabinimas*, o po to – lova ar kokia kabina (šiuo atveju – drabužių persirengimo kabina, kurioje Silvija paglosto herojaus penį). Bet labai paprastos išeitys turi savų privalumų...

O štai kokių privalumų turi Arvydo Juozaičio drama – nežinau. Atvirai kalbant, skaityti pjeses taip neįprasta, kad net nesu tikras, ar deramai jas suprantu, – kita vertus, neišivaizduoju, kaip toks dalykėlis galėtų būti pastatytas šiuolaikiniame teatre. Daug patetiško šūkavimo, tačiau yra ir kažkokio kvailo komizmo – kaip Virgilijaus Veršulio „karaliuje Akūbe“. Ak, užmiršau pasakyti – tai istorinė drama. Imperatorius Napoleonas (beje, kamuojamas hemorojaus) savo atstatydinimo išvakarėse artimų bendražygių apsuptyje... Ar reikia ieškoti aliuzijų į Lietuvos realijas? Matyt, – deja, – taip, nes aš sunkiai išivaizduočiau nuo savo politinių ir socialinių idėjų atsiribojusį Juozaitį.

Artėdamas prie pabaigos, siūlau Jono Juškaičio, kuris taip pat publikuojamas šiame „Metų“ numeryje, posmą, kurį be konteksto galime suprasti net labai įdomiai:

*Taip, kaip nuo priklausomybių lobstat
Nepriklausomybėj, aš dvasia
Žalias kaip islamas. Nihil obstat:
Laukiu medžių sprogstant miglose.*

Na, o viską tegul karūnuoja poetas Vytautas Stulpinas, savo tekste („Kelionmaišis“) pagaliau pripažinęs, kas iš tikrųjų valdo žmogų (taip pat ir poetą):

*Nesakysi, kad jam sekės.
Nors truputį rambus, bet nujautė,
kaip stipriai –
neik nuo šalies –
žmogų valdo lytis.*